

Joanna Kaczmarczyk

Dział Rycin

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 24, 185-197

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOANNA KACZMARCZYK

DZIAŁ RYCIŃ

Dział Rycin Muzeum Narodowego w Kielcach utworzony został w 1982 r., w oparciu o zbiory graficzne Działu Sztuki, dlatego też, choć jako samodzielny dział właśnie wtedy rozpoczyna swoją działalność, to chcąc ująć od początku historię obecnej kolekcji, należy cofnąć się do roku 1945, kiedy to Muzeum Świętokrzyskie PTK przejęło mienie podworskie z okolicznych majątków, w tym także grafikę. Wśród pozyskanych tą drogą rycin wyodrębnić należy świadomie i konsekwentnie gromadzone kolekcje – m.in. Morstinów z Kobylnik, zebraną z dużym znanstwem przez Sabinę z Karnickich Morstinową, malarzkę zajmującą się również litografią (związana była z oficyną Pillerów we Lwowie), czy Komorowskich z Siedlisk, oraz większe i mniejsze zespoły odznaczające się dużą przypadkowością. Tak pozyskany zespół grafik, liczący wówczas 1337 rycin, stanowił zaczątek muzealnej kolekcji, systematycznie powiększanej w kolejnych latach w miarę możliwości zarówno finansowych, jak i podyktowanych dostępnością rycin na rynku antykwarycznym.

W 1956 r. Muzeum Świętokrzyskiemu zapisał swoje zbiory Ludwik Wiktor Kielbass – sadownik, kolekcjoner, miłośnik sztuki. Wśród ofiarowanych dzieł znalazło się ponad 200 grafik 18 artystów działających w 1. poł. XX w., z których niektórzy, zaprzyjaźnieni z kolekcjonerem, chętnie gościli w jego sudolskim dworze, m.in. Stefan Mrożewski, Tadeusz Cieślewski, Kazimierz Wiszniewski, czy Tadeusz Klukowski. Z legatu tego pochodzą ponadto prace Leona Wyczółkowskiego, Konstantego Brandla, Władysława Skoczylasa, Edmunda Bartłomiejczyka, Pawła Steller, Stanisława Ostoi-Chrostowskiego, Zofii E. Fijałkowskiej, wreszcie unikatowe w Polsce: dwie mezzotinty Foujity Tsugouharu, litografia Aristide Maillola oraz rysunkowy akt kobiecy Ivana Mestrovica.

W kolejnych latach kolekcja nie powiększyła się zbyt, dopiero lata 70. XX w. przyniosły ze sobą większą liczbę zakupów; od tego też momentu można mówić o świadomym tworzeniu kolekcji muzealnej. Znamiennym wydaje się fakt, że, mimo iż Dział Rycin został utworzony dopiero w 1982 r., to już w 11 tomie Rocznika Muzeum Narodowego z 1976 r., w rozdziale poświęconym nowym nabytkom,

po raz pierwszy wyodrębnione zostały z Działu Sztuki nabytki Gabinetu Rycin, co świadczy o nieformalnym wyodrębnieniu tej części zbiorów.

Daje się w tym czasie zauważyć dwutorowo biegnącą politykę zakupów. I tak w miarę możliwości uzupełniano niekompletne serie bądź teki graficzne oraz kupowano prace grafików współczesnych, dokumentując w ten sposób najważniejsze prądy we współczesnej grafice polskiej. Niewątpliwie jednym z cenniejszych nabytków tego okresu jest zakupiony w 1970 r. album zatytułowany *Antischen von Krakau und der Gegend. MDCCCV. Antischen aus Pohlen*, zawierający ponad 70 prac malowanych sepią bądź rysowanych piórkiem, autorstwa Friedricha Philippa Usenera oraz 20 grafik różnych artystów, m.in. Matthäusa Meriana, Johanna Eckhardta Löfflera, Friedricha Augusta Tittla. Rysunki wykonane przez Usenera pochodzą z 1805 r., niektóre z nich posiadają datę dzienną, zaś dołączone do albumu grafiki w większości z końca XVIII i pocz. XIX w., jedynie dwa miedzioryty datowane są na 1. poł. XVII w. Album Usenera to bezcenne źródło ikonograficzne do badań nad polską architekturą, zawiera bowiem unikalne wizerunki m.in. zamków w Chęcinach i Mokrsku, a przede wszystkim cykl widoków Krakowa ze wspaniałą panoramą miasta. W tym też okresie zbiory graficzne wzbogaciły się m.in. o 38 stalorytów Antoniego Oleszczyńskiego (1794-1879), ilustracji do wydawnictwa Leonarda Chodźki *La Pologne historique, litteraire, monumentale et pittoresque...*, które ukazało się w Paryżu w latach 1835-1842, akwaforty Kajetana (właśc. Wincentego) Kielisińskiego, niezwykle cenny dla dziejów polskiej sztuki zespół 69 studiów rysunkowych i szkiców związanego rodzinnie z Kielcami malarza Rafała Hadziewicza, cykl *Motywy architektury polskiej* i *Motywy architektury swojskiej* Jana Gumowskiego. Poszerzono też zbiory o kolejne przykłady XIX-wiecznej grafiki portretowej, pejzażowej i historycznej, litografie Leona Wyczółkowskiego, Karola Frycza, Leona Płoszaya, zaś z prac artystów współczesnych m.in. o grafiki Stanisława Dawskiego, Czesławy Gierak, Henryka Papierniaka, czy Jerzego Panka. Ponadto, po wystawie grafiki Rue van Rossema (jednego z wybitnych współczesnych grafików holenderskich) muzeum otrzymało w darze od autora jedną z prac z cyklu *Polonia Antiqua*, zatytułowaną *Spływ Dunajcem*.

Niezwykle bogate w zakupy okazały się lata 80.; wiązać to należy z pewnością z powstaniem w 1982 r. Działu Rycin jako odrębnej jednostki w strukturze Muzeum, jak też i ze znacznie większymi środkami finansowymi, które można było na ten cel przeznaczyć. Kontynuowano więc zakupy prac zarówno twórców z 1. poł. XX w., jak i artystów współczesnych, w miarę możliwości uzupełniano też kolekcję grafiki dawnej. Spośród pozyskanych wówczas obiektów na uwagę zasługują *Sceny z historii Polski* Daniela Chodowieckiego – malarza, rysownika i grafika urodzonego w Gdańsku, *Portret Samuela Bandtkiego* wykonany przez Kajetana Wincentego Kielisińskiego oraz akwaforty tego samego artysty odbite z zachowanych płyt autorskich, pochodzące z albumu wydanego już po śmierci grafika, a przedstawiające ludzi różnych stanów i zawodów. Ponadto poszerzono zbiory o kolejne przykłady XIX-wiecznej grafiki portretowej, pejzażowej i historycznej, m.in. o litografie z *Albumu widoków historycznych Polski* Napoleona Ordy, uzupełniając tym samym kolekcję o brakujące ryciny z tego wydawnictwa, oraz zespół litografii wykonanych przez Henryka Aschenbrennera wg rysunków Wojciecha Gersona, pochodzący z albumu *Hetmani polscy koronni i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, wydany w Warszawie w 1862 r. Wśród prac z początku XX w. na uwagę zasługują m.in. *Portret Piotra Przypkowskiego* rytowany przez Stefana Mrożewskiego, prace Tadeusza Cieśliewskiego – syna, Tadeusza Kulisiewicza, Witolda Rzegociń-

skiego, Aleksandra Sułtana, Lucjana Mianowskiego, czy związanego z Kielcami (pełnił tu funkcję m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków) Andrzeja Olesia.

Sz szczególnie bogaty w zakupy był rok 1984. Pozyskano wówczas ok. 100 rycin, wśród nich cenne przykłady XVII i XVIII-wiecznych poloników, m.in. *Portret Augusta II Hieronima Rossiego* wg Pietro Bianchi, *Portret Jana Aleksandra Lipskiego* Lorenzo Zuccheigo wg Antoine Pesne'a (ten ostatni szczególnie cenny dla zbiorów ze względu na fakt, iż to właśnie Jan Aleksander Lipski zasłużył się wzniesieniem północnego skrzydła pałacu, w którym rezydował, a wykonanie portretu łączyć należy z faktem mianowania go w 1737 r. przez papieża Klemensa XII kardynałem), czy rycinę przedstawiającą warszawski pomnik księcia Józefa Poniatowskiego, wykonaną przez Antoniego Leszczyńskiego. Zakupiono także interesujące i zarazem cenne przykłady polskiej grafiki, przede wszystkim z 1. poł. XX w.; wśród nich warto wymienić kolejne plansze z *Teki Melpomeny*, ukazujące w satyryczny sposób życie teatralne Krakowa, w tym karykatury najwybitniejszych aktorów scen krakowskich. Plansze te, odbite w 1904 r. w zakładzie Litografii Artystycznej Aureliusza Pruszyńskiego w Krakowie, zawierają zbiór litografii autorstwa m.in. Karola Frycza, Witolda Wojtkiewicza, Włodzimierza Bystrzyńskiego „Sobiesława”, Antoniego Procajłowicza, Stanisława Kuczborskiego, Stanisława Szreniawy Rzeckiego „Rzecznik”. Z myślą o uzupełnieniu zbioru grafiki współczesnej, jaką od kilku lat gromadzono, planując jej prezentację na nowopowstałej wystawie stałej *Współczesne malarstwo polskie*, wg scenariusza Łukasza Kossowskiego i Wiesławy Ozdoby-Kosierkiewicz, kupiono m.in. prace artystów współczesnych związanych z ośrodkami: warszawskim (Marek Jaromski), łódzkim (Leszek Różga), poznańskim (Jerzy Piotrowicz, Józef Fliger), wrocławskim (Andrzej Basaj, Eulalia Złotnicka) oraz działającego w Paryżu Jana Lebensteina. Ponadto liczący blisko 300 przykładów zbiór grafiki francuskiej wzbogacił się o prace takich mistrzów litografii, jak Honoré Daumier, Charles Vernier czy Charles Henry Amade de Noé; prace te, to przede wszystkim karykatury ukazujące w krzywym zwierciadle życie paryskiej burżuazji połowy XIX wieku, a publikowane w ówczesnej prasie francuskiej.

W latach 1989-1992 pozyskano do działu 186 obiektów, z czego tylko 70 pochodziło z zakupów, pozostałe to dary (55) i przekazy z innych działów (61). Uderza, przede wszystkim drastyczny spadek ilości dzieł kupowanych – praktycznie rok 1989 był ostatnim, w którym pozyskano do zbiorów prace tą właśnie drogą. Najcenniejszą grupę stanowią bez wątpienia przekazane z Działu Malarstwa i Rzeźby rysunki Rafała Hadziewicza, kupione do zbiorów muzealnych jeszcze w roku 1974 r. (po podziale Działu Sztuki początkowo znalazły się one w zbiorach Działu Malarstwa); pomiędzy dużą ilością szkiców i studiów anatomicznych, na szczególną uwagę zasługują dwie wielopostaciowe kompozycje o tematyce religijnej: *Nawiedzenie* i *Wskreszenie Piotrowina* – ten ostatni to szkic do obrazu ołtarzowego kościoła w Piotrkowie Trybunalskim. Kolekcja prac jednego z najwybitniejszych polskich grafików XX stulecia, Stefana Mrożewskiego powiększyła się o kolejne drzeworyty – *Ruiny zamku w Chęcinach* z roku 1932, czy powstałe już po wyjeździe artysty z kraju: *King Lear* rytowany w 1949 r. w Amsterdamie, oraz cykl ilustracji do *Ballad i Romansów* Adama Mickiewicza, wykonany w Stanach Zjednoczonych w roku 1960. Ponadto Dział Malarstwa i Rzeźby przekazał czarno-białe rysunki Ryszarda Praussa (1902-1955), które uzupełniły znajdującą się już w dziale kolekcję prac tego artysty. Wśród pozyskanych wówczas prac grafików współczesnych, na uwagę zasługują dwa rysunki Edwarda Dwurnika (ur. 1943)

czy grafiki twórców związanych ze środowiskami: krakowskim i warszawskim (Mieczysława Majewskiego, Elżbiety Kowalskiej-Matuszewskiej, Sławomira Witkowskiego i Janusza Akermana).

W kolejnych latach zbiory działu powiększyły się jedynie o obiekty darowane muzeum przez różnych prywatnych ofiarodawców. Najcenniejsze pośród nich, to zespół 38 rysunków Stefana Żechowskiego (1912-1984), przekazany przez wdowę po artyście, Mariannę Żechowską, 68 drzeworytów Stefana Mrożewskiego – ilustracji do *Boskiej Komedii* Dantego Alighieri (33 plansze do *Raju*, 33 *Czyśćca* i 2 uzupełniające posiadany już cykl ilustracji do *Piekła*), подарowanych przez syna artysty, prof. Andrzeja H. Mrożewskiego i jego żonę Janinę. Kolejny, niezwykle cenny zarówno ze względu na tematykę, jak i wartość artystyczną dar, to zespół 7 rycin przekazanych przez Irenę Ney-Bigo; są to: miedzioryt przedstawiający bitwę wojsk szwedzkich i litewskich pod wodzą hetmana Pawła Sapiehy w 1656 r., pochodzący z opublikowanego w Norymberdze w 1696 r. dzieła szwedzkiego historyka Samuela Puffendorfa *De rebus a Carolo Gustavo Sueciae Rege gestis...* oraz 6 rycin wykonanych przez jednego z najwybitniejszych akwafortistów XVII stulecia, Stefano della Bellę (1610-1664) pod wspólnym tytułem *Entrata in Roma dell'eccelmo Ambasciatore di Polonia l'Anno MDCXXXIII*, ukazujący wjazd do Rzymu polskiego poselstwa obediencyjnego 27 listopada 1633 r. W roku 2003 zespół 10 grafik (akwaforty i akwatinty z lat 1991-2002) ofiarował do Muzeum ich autor Leszek Wyczółkowski.

Jesienią 2007 roku Andrzej H. Mrożewski i jego żona Janina ofiarowali zespół 189 klocków drzeworytniczych Stefana Mrożewskiego, tym samym muzealna kolekcja wzbogaciła się o eksponaty pozwalające poznać warsztat artysty tworzącego w rzadkiej i trudnej, wymagającej niezwykłego kunsztu, technice drzeworytu sztorcowego.

Obecnie zbiory działu liczą 3517 pozycji inwentarzowych, w tym 2720 grafik oraz 608 rysunków o różnorodnej tematyce – portretowej, religijnej, rodzajowej, pejzażowej i alegorycznej, wspomniane klocki drzeworytnicze oraz 233 pozycje stanowiące materiały pomocnicze, wpisane w księdze materiałowej. Wśród rycin reprezentowane są przykłady większości znanych technik druku wypukłego (drzeworyt), wklęsłego (miedzioryt, sucha igła, akwaforta, mezzotinta, akwatinta, miękki werniks, sposób kredkowy, ceratoryt) i płaskiego (litografia, litotinta, serigrafia).

Zasadniczą, bo liczącą ok. 1900 obiektów, część kolekcji stanowią prace artystów polskich lub obcych w Polsce działających od XVII do XX stulecia. W skład liczącego około 800 eksponatów zbioru grafiki obcej XVI-XX wieku wchodzi zarówno ryciny oryginalne, jak i szczególnie licznie reprezentowana grafika reprodukcyjna o różnorodnej tematyce (w tym i polonika). W zespole tym znajduje się ponad 300 prac artystów francuskich (m.in. Baltazara Moncorneta Pierre'a Landry, Nicolausa Dorigny, Charlesa. Nicolasa Cochin, Louisa Marin Bonnet, Jeana Antoine Duclos, Philiberta Louisa Debucourt, Honore Daumiera), prawie 200 grafik twórców niemieckich (m.in. Johanna Hogenbergha, Dominicusa Custosa, Johanna Eckhardta Loefflera, Gottlieba Heissa II, Johanna Jacoba Haida, Johanna Elias Ridingera, Jeremiasa Gottloba Rugendasa, Johanna Christoph a Sysanga, Moritza Bodenhra, Christiana Friedricha Stoelzla, Christiana Wilhelma Ernsta Dietricha, Georga Gottfrieda Wincklera, Johanna Daniela Hertza, Josepha von Kellera, Rudolfa Stanga) – w tym cenna mezzotinta na jedwabiu Georga Christoph a Kiliana, ok. 140 grafik włoskich (m.in. Francesca Villameny, Franciscusa

Spierre, Giovanniego Giacomo de Rossi, Benoit Farjata, Francesca Bartolozziego, Domenica oraz Josepha Cunego, Josepha Wagnera, Antonia Capellana, Bartolomea Crivellari, Pietra Bettelini, Giovanniego Volpato, Giovanniego oraz Pietra Polo, Marca Alvise Pitteri, Raphaela Morghena) oraz mniejsze już zbiory prac grafików austriackich (m.in. Jakoba Schmutzera, Franza Weirottera, Johanna Balzera, Georga Kaspara Prennera), angielskich (m.in. Williama Sharpa, Richarda Earlom, Caroline Watson, Williama Nuttera, Alberta Henry'ego Payne) oraz niderlandzkich i flamandzkich (m.in. Antona Wierix, Adriena Collaerta, Jacoba Heydena, Aegidiusa Sadelera II, Cornelisa Galle, Petera Schenka, Schelte Bols-werta).

Dwie najstarsze ryciny pochodzą jeszcze z końca XVI w., są to: miedzioryt wykonany w Augsburgu w 1592 r., przez Aegidiusa Sadelera II (1560-1629) wg Johanna von Aachen (1552-1616), przedstawiający *Minerwę wprowadzającą malarstwo do grona Sztuk Wyzwolonych*, oraz portret kardynała Jerzego Radziwiłła, wykonany w 1594 r. przez Johanna Hogenbergha (czynny 1594-1614). W grupie rycin XVII-wiecznych wyróżnić można kilka prac artystów polskich lub obcych w Polsce działających, m.in. portret Jerzego Ossolińskiego, wykonany w technice miedziorytu w 1648 r. przez Wilhelma Hondiusa (po 1597-1652) wg obrazu Bartłomieja Strobla (1591-1650?), również miedziorytniczy portret Daniela Dilgerusa, rytowany przez Jeremiasa Falcka (ok. 1610-1677) wg obrazu Salomona Waegenera (ok. 1580-1649), akwafortę Michała Żukowskiego *Ślepa miłość nie patrzy na koniec* wykonaną w 1754 r. jako jedną z ilustracji sztuk wystawianych w teatrze dworskim Radziwiłłów. Na szczególną uwagę zasługują wszakże prace artystów jedynie tematycznie związane z Polską, a wzmiankowane już wcześniej, jak sławny *Wjazd Jerzego Ossolińskiego do Rzymu 1633* Stefano della Belli, jedna z rycin wchodzących w skład dzieła Samuela Puffendorfa *De rebus a Carlo Gustavo* z ilustracjami dotyczącymi wydarzeń potopu szwedzkiego, powstałymi w oparciu o rysunki Eryka Dahlberga, czy też portrety Stefana Batorego i Jana Zamojskiego, oba wykonane w 1601 r. przez Dominicusa Custosa (1550-1612), oraz dwa widoki Krakowa – Matthausa Meriana Starszego (1593-1650), miedzioryt wykonany w 1638 r. we Frankfurcie n. Menem i *Krakow die Haust Statt in Polen* Johna Ekharda Löfflera (czynny 1630-1675) – te ostatnie, ze wspomnianego albumu, sporządzonego przez Friedricha Philipa Usenera.

Główny trzon zbioru stanowią jednak obiekty pochodzące z następnych dwóch stuleci. Kolekcja grafiki XIX-wiecznej obejmuje pejzaże, widoki zabytków architektonicznych, portrety czy sceny rodzajowe wykonane m.in. przez Gustawa Berendta, Henryka Aschenbrennera, Władysława Walkiewicza, Maksymiliana Fajansa, Alojzego Misierowicza (*Album widoków historycznych Polski* wg rysunków N. Ordy), Adeli Łubieńskiej, Antoniego Lange, Juliana Ceglińskiego, Henryka Waltera, Jędrzeja Brydaka, Antoniego Oleszczyńskiego, Kajetana Wincentego Kielisińskiego, Jana Feliksa Piwarskiego (*Kram malowniczy warszawski*) i wielu innych. Interesująco przedstawia się także zbiór grafik z końca XIX i początków XX stulecia, w tym prace wykonywane przez artystów związanych z Młodą Polską; m.in. akwaforty Feliksa Stanisława Jasińskiego, Józefa Pankiewicza i Jana Kazimierza Mycielskiego, litografie Teodora Grotta, Stanisława Kamockiego, Jana Stanisławskiego, Józefa Mehoffera, Stanisława Czajkowskiego, Stefana Filipkiewicza, Antoniego Procajłowicza, Stanisława Szreniawa-Rzeckiego, Karola Frycza czy Witolda Wojtkiewicza, ceratorty Feliksa Jabłczyńskiego z lat 1914-1915, a także większe zespoły prac Leona Wyczółkowskiego, zarówno z okresu secesji, jak i z lat między-

wojennych (plansze z tek: *Kraków, Ukraińskiej, Mariackiej, Gościeradz, Kwiaty, Wawel* i inne), Wojciecha Weissa (litografie i drzeworyty) oraz Konstantego Brandla. Na uwagę zasługuje także grafika międzywojenna i okresu okupacji – w tym znakomite drzeworyty Władysława Skoczylasa, Edmunda Bartłomiejczyka, Tadeusza Cieślewskiego syna, Pawła Stellera, Stanisława Ostoja-Chrostowskiego, Bogny Krasnodębskiej-Gardowskiej, Zofii E. Fijałkowskiej, Leona Kosmuluskiego, Tadeusza Kulisiewicza, Leona Płoszaya, Witolda Chomicza, Kazimierza Wiszniewskiego; litografie Jana Kantego Gumowskiego, Leona Kowalskiego, Antoniego Kamieńskiego, Juliana Fałata, Franciszka Siedleckiego, Jana Hrynkowskiego, Felicjana Szczęsnego Kowarskiego, akwaforty Jana Rubczaka, Jerzego Hoppena, Zofii Staniewiczówny i Stanisława Osostowicza. Najliczniej, bo aż 272 pracami, reprezentowana jest jednak twórczość Stefana Mrożewskiego – w tym drzeworyty o tematyce portretowej, rodzajowej, religijnej, pejzażowej, a przede wszystkim cykle ilustracji do wybitnych dzieł literatury światowej (*Don Kichote, Le Roi au Masque D' Or, Grand et Petit Testament, Parsival, Legendy Warszawy, Boska Komedia, La Belle et la Bete, Ballady i romanse*).

Kolekcja polskiej grafiki oraz rysunku współczesnego (po roku 1945) obejmuje 584 plansz, wykonanych przez wielu wybitnych twórców z Warszawy, Krakowa, Katowic, Gdańska czy Łodzi; tworząc ją, starano się w sposób w miarę pełny udokumentować historię polskiej grafiki powojennej oraz twórczość najwybitniejszych jej przedstawicieli; obok kolekcji gromadzonej w kieleckim Biurze Wystaw Artystycznych, to najpoważniejsze i najliczniejsze zbiory rycin współczesnych na terenie Kielc. I tak w skład kolekcji wchodzi późne prace najwybitniejszych przedstawicieli „Rytu” – Stefana Mrożewskiego, Zofii Elżbiety Fijałkowskiej, Ludwika Tyrowicza; szczególnie cenne są tu drzeworyty Stefana Mrożewskiego, w tym kolejne części ilustracji do *Boskiej Komedii (Czyściec i Raj)*. Zasadniczy trzon kolekcji stanowią jednakże plansze wykonane przez twórców późniejszych – m.in. Adama Młodzianowskiego, Konrada Szrednickiego, Mieczysława Wejmana, Jacka Gaja, Janusza Karwackiego, Aliny Kalczyńskiej, Janiny Kraupe-Świdorskiej, Zbigniewa Lutomskiego, Lucjana Mianowskiego, Jerzego Panka, Krzysztofa Skórczewskiego; nie zabrakło w kolekcji także znakomitych prac Józefa Gielniaka czy, (niestety tylko 3) Jana Lebensteina. Dział Rycin zgromadził także plansze powstałe w kręgu twórców kieleckich, dokumentując tym samym dość skromne dokonania tego środowiska – m. in. prace Henryka Papierniaka, Janiny Trzczińskiej, Wandy Kuternogi czy Andrzeja Płoskiego. W zbiorach znalazły się wreszcie częściowo także wykonane po roku 1945, rysunki Stefana Żechowskiego (gros kolekcji to prace przedwojenne) oraz liczne, również rysunkowe prace związanego z Kielcami Ryszarda Praussa.

Jednym z zadań każdej placówki muzealnej, obok zachowania i opracowania naukowego powierzonych jej zbiorów, stanowi ich upowszechnianie. Jak wiadomo, ze względów konserwatorskich (niekorzystny wpływ światła na papier), czas eksponowania rycin, każdorazowo ściśle określany przez konserwatorów, nie powinien przekraczać okresu dwóch miesięcy. Z tego też powodu zbiory graficzne nie znalazły się na ekspozycjach stałych muzeum – wyjątek stanowiła tu prezentacja grafiki współczesnej (ok. 50 eksponatów), na wystawie stałej *Współczesne malarstwo polskie*, wg scenariusza Łukasza Kossowskiego i Wiesławy Ozdoby-Kosierkiewicz; w tym jednak przypadku obiekty co pewien czas wymieniano, zachowując tym samym wymogi konserwatorskie. Zbiory Działu Rycin, a wcześniej kolekcja grafik wchodząca w skład Działu Sztuki, często uzupełniały jednak wystawy zbio-

rowe, organizowane w oparciu o kolekcję malarstwa i rzemiosła artystycznego zarówno w głównej siedzibie muzeum, jak i te użyczane do innych placówek muzealnych, czy wreszcie niezwykle popularne w latach 60. i 70. XX w. wystawy objazdowe i oświatowe. Pełny wykaz wystaw muzeum ujęty jest w osobnym zestawieniu i może być pominięty, w tym miejscu wspomniane zostaną tylko najważniejsze ekspozycje organizowane do roku 1982, czyli do czasu powstania Działu Rycin oraz te, które powstały w oparciu o kolekcję grafiki gromadzoną w Dziale Sztuki, sprowadzone z innych muzeów, których przedmiotem była grafika, wreszcie te, których komisarzami lub współkomisarzami byli pracownicy Działu.

Pierwsza wystawa, jaką zorganizowało po wojnie Muzeum Świętokrzyskie, nosiła tytuł *Wiek XVI i XVII. Malarstwo, grafika, rzeźba, sprzęty*. Ilość eksponowanych obiektów została jednak znacznie ograniczona przez szczupłość miejsca, zdecydowano się ponadto na prezentację nawet tych obiektów, które nosiły ślady zniszczenia, chcąc tym samym pokazać *aż nazbyt wyraźne ślady niszczycielskiej działalności ciemnego czy złego człowieka* (Katalog wystawy). Z kolekcji grafiki na wystawie znalazły się m.in.: *Portret Stefana Batorego*, miedzioryt Dominicusa Custosa z 1601 r., *Portret Jerzego Ossolińskiego* – miedzioryt wykonany w 1648 r. przez Wilhelma Hondiusa wg Bartłomieja Strobla, *Portret Daniela Dilgerusa* miedzioryt z 1648 r. wykonany, przez Jeremiasza Falka wg Salomona Waegerera, *Portret Kazimierza Leona Sapiehy Pierre'a Landry*, miedzioryt z 1663 r., czy wreszcie miedzioryt z 1. poł. XVII w. Baltazara Moncorneta przedstawiający Joannę d'Arc oraz *Wędrownego sprzedawcę win* Francisco Villamena.

W ramach terenowej działalności oświatowej organizowano liczne wystawy objazdowe, zwykle połączone z wykładami i prelekcjami; ze względu na bezpieczeństwo obiektów, jedynie część z nich oparta była o eksponaty muzealne. Poza muzeami regionalnymi w Ostrowcu Świętokrzyskim, Radomiu, Pińczowie, rozpoczęto współpracę z Klubem Międzynarodowej Prasy i Książki w Starachowicach, Powiatowymi Domami Kultury w Szydłowcu, Pińczowie, Busku Zdroju, Staszowie, Klubem Nauczyciela w Kielcach, Zakładowym Domem Kultury w Sędziszowie, czy z Państwowymi Ośrodkami Maszynowymi w Pińczowie, Promniku i Busku Zdroju. W ramach tej działalności zorganizowano następujące wystawy graficzne: *Wystawa grafiki Jana Feliksa Piwarskiego*, *Zabytki architektury w obrazach Ryszarda Praussa*, *Monotypie Bolesława Cetnera*, *Grafika Jadwigi Trzczińskiej*, *Rysunki artystów holenderskich*.

W 1971 r. zorganizowana została przez Oddział Kielecki Stowarzyszenia Historyków Sztuki i Dział Naukowo-Oświatowy muzeum wystawa grafiki Rue van Rossema z lat 1963-1971, będąca wynikiem kontaktów, jakie nawiązał z artystą dyrektor muzeum w czasie pobytu stypendialnego w Holandii. Kolejną ważną wystawą, którą sprowadzono do Kielc, tym razem z Krakowa, była ekspozycja *Mikołaj Kopernik i jego myśli* – pokłosie IV Międzynarodowego Biennale Grafiki (w kieleckiej edycji znalazło się 60 grafik z całego świata). W 1973 r., 17 lat po otrzymaniu legatu Ludwika Wiktora Kielbassa, niemal cały zbiór zaprezentowano na wystawie poświęconej tejże kolekcji. Grafikę przygotowała do ekspozycji Wiesława Ozdoba-Kosierkiewicz, ona też była autorką poświęconej grafice części katalogu wystawy.

W 1975 r. miała miejsce kolejna, istotna wystawa *Ikonografia zabytków Kielecczyzny w malarstwie*, którą uzupełniono 26 grafikami (m.in. E.J. Dalhberga, W. Gersona, N. Ordy, A. Schoupe'ego, L. Wyczółkowskiego), towarzyszył jej katalog opracowany przez Wiesławę Ozdobę-Kosierkiewicz. Część graficzna tej wystawy

wy, już w formie samodzielnej ekspozycji zatytułowanej *Zabytki architektury w grafice*, pokazana została następnie w salach Klubu Międzynarodowej Prasy i Książki w Starachowicach i Muzeum Okręgowym w Pińczowie. Wśród innych wystaw oświatowych i objazdowych, na uwagę zasługują: *Autolitografie Leona Wyczółkowskiego*, pochodzące z cyklu *Teka ukraińska* wydanego w 1912 r., *Kram malowniczy* – ekspozycja złożona z grafik Jana Feliksa Piwarskiego (Klub Międzynarodowej Prasy i Książki w Starachowicach), czy *Twórczość graficzna Leona Wyczółkowskiego* (Powiatowy Dom Kultury w Kazimierzy Wielkiej).

W 1976 r. z inicjatywy Muzeum Narodowego i Okręgu Kieleckiego ZPAP, zorganizowana została wystawa *Przedwiośnie 1*, która znalazła swoją kontynuację w dwóch kolejnych latach. W 1977 r. do grupy organizatorów dołączyło Biuro Wystaw Artystycznych w Kielcach, jednak niski poziom artystyczny prezentowanych prac spowodował, że rok później muzeum podjęło decyzję o wycofaniu się z organizacji „Przedwiośnia” w kolejnych latach.

W 1977 r. gościła w Kielcach wystawa *Obrazy Rubensa w grafice XVII i XVIII w.* przygotowana przez Muzeum Narodowe we Wrocławiu, zawierająca obiekty pochodzące ze zbiorów Muzeum Narodowego we Wrocławiu, Biblioteki Ossolińskich we Wrocławiu i Biblioteki PAN w Krakowie. Ekspozycja ta ukazywała dorobek artystyczny jednego z największych malarzy europejskich, jak również sposób, w jaki był on interpretowany przez artystów reprezentujących inne style. Autorami przeważającej części rycin byli współcześni Rubensowi artyści-rytownicy niderlandzcy związani z tzw. szkołą graficzną Rubensa; pokaz uzupełniały prace grafików ze środowisk artystycznych Francji, Anglii i Niemiec.

Kolejny 1978 rok, był rokiem jubileuszowym, z tej okazji zorganizowano wystawę *Muzeum skarbnicą dóbr kultury. Nowe zbiory Muzeum Narodowego w Kielcach 1968-1978* prezentującą eksponaty, jakie udało się pozyskać do muzeum w ujętym w tytule dziesięcioleciu. Grafika reprezentowana była na tej wystawie skromnie, pokazano bowiem tylko album *Antischen von Krakau und der Gegend. MDCCCV. Antischen aus Pohlen* Friedricha Philippa Usenera. W 1979 r. prezentowana była w kieleckim muzeum wystawa ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie *Francisco Goya y Lucientes dzieło graficzne, w 150 rocznicę śmierci artysty* (140 rycin z następujących cykli: *Okropności wojny, Walka byków, Szaleństwa*). W roku 1980 po raz kolejny muzeum zorganizowało wystawę grafiki Rue van Rossema, przy okazji której odbyło się także spotkanie z artystą, a następnie znaczącą, dużą ekspozycję *Inspiracje sztuką Japonii w malarstwie i grafice polskich modernistów*, której komisarzem był pracujący w Dziale Sztuki Łukasz Kossowski. Dzięki licznym programom telewizyjnym m.in. w Pegazie, czy w telewizji japońskiej, wystawa ta – prezentowana następnie w Krakowie i Warszawie – zyskała należny jej rozgłos, otrzymała też główną nagrodę na konkursie Stowarzyszenia Historyków Sztuki im. Ks. prof. Szczęsnego Detloffa.

Kolejny jubileusz w 1983 r. zaowocował ekspozycją *Najcenniejsze zakupy, dary i znaleziska Muzeum Narodowego w Kielcach 1979-1983*; grafikę reprezentowały prace wykonane przez wybitnych polskich artystów, m.in. K. Brandla, W. Weissa, J. Fałata, ponadto pokazano prace grafików tworzących współcześnie, np. J. Gaja, A. Pietscha, S. Wejmana, K. Szrednickiego.

W połowie lat 80. XX w. Muzeum nawiązało współpracę z Instytutem Kultury Polskiej w Londynie i Ośrodkiem Kultury i Informacji w Berlinie. W wyniku tej współpracy, w kolejnych latach w obu ośrodkach prezentowane były przygotowane już przez samodzielnie działający (od 1982 r.) Dział Rycin wystawy: *Zabytkowa*

architektura w grafice polskiej XIX i XX w. (50 prac 19 artystów, m.in. Witolda Chomicza, Tadeusza Cieślewskiego – syna, Jana Kantego Gumowskiego, Jerzego Hoppena, Alojzego Misierowicza, Leona Płoszaya, Wojciecha Weissa, Leona Wyczółkowskiego). Ponadto podtrzymywana była współpraca z Muzeami Okręgowymi regionu i Klubem Międzynarodowej Prasy i Książki w Starachowicach, gdzie pokazywano m.in. wystawę *Polska grafika współczesna*. W 1984 r. powstaje wystawa stała – *Galeria malarstwa polskiego. Współczesne malarstwo polskie*, na której, według założeń scenariusza, grafika wspomagała prezentację malarstwa. Autorami wystawy byli Łukasz Kossowski i Wiesława Ozdoba-Kosierkiewicz.

W ciągu kolejnych lat rozwijała się też współpraca z muzeami niemieckimi i tak, zgodnie z umową zawartą w 1986 r. z Muzeum Miejskim w Karl-Marx-Stadt w NRD (dziś Chemnitz), Muzeum Narodowe w Kielcach zorganizowało wystawy: *Architektura zabytkowa w grafice polskiej XIX i XX w.*, *Polskie malarstwo i grafika około 1900* (wystawie towarzyszył katalog przygotowany przez Barbarę Modrzejewską i Wiesławę Ozdobę-Kosierkiewicz), zaś z Muzeum w Karl-Marx-Stadt gościły ekspozycje: *Honore Daumier* (30 grafik tego wybitnego przedstawiciela realizmu francuskiego) oraz *Karl Schmidt-Rottluff malarstwo i grafika z Muzeum w Karl-Marx-Stadt* (1987 r.; ekspozycja prac jednego z najbardziej znanych ekspresjonistów niemieckich), *Młoda Sztuka z Karl-Marx-Stadt* (1989 r.), na której prezentowano z kolei prace młodych twórców z tego ośrodka.

Na rok 1988 przypadł kolejny jubileusz muzeum. Wzorem poprzednich lat, uczczono go wystawą *Nabytki Muzeum Narodowego w Kielcach z lat 1894-1988*, na której zaprezentowano blisko 600 eksponatów pozyskanych drogą zakupów i darów w wymienionym okresie. Dział Rycin pokazał prace artystów polskich i francuskich XIX i XX w.; zespół ten odzwierciedlał zarazem kierunki prowadzonej wówczas polityki zakupów. I tak na wystawie znalazły się: najstarsza w tej grupie obiektów plansza z Albumu *La Pologne*, wydanego w 1835 r. przez Leonarda Chodźkę (1800-1871), a przedstawiająca konny pomnik księcia Józefa Poniatowskiego oraz dwa pawilony ogrodowe w Puławach: Świątynię Sybilli i Domek Gotycki, ponadto litografie Honore Daumiera, Charles'a Verniera i Charles'a Henry'ego Amadeé de Noé. Grafikę XIX-wieczną reprezentowały akwaforty Kajetana Wincentego Kielisińskiego, zaś grafikę współczesną prace twórców polskich z lat 60. i 80. XX w., z różnych ośrodków artystycznych kraju.

W 1991 r. muzeum nawiązało kontakty z kolejną placówką niemiecką – tym razem z Muzeum Historycznym Miasta Norymbergi, co zaowocowało kolejną wymianą wystaw. I tak w kieleckim muzeum gościły: *Grafika północnobawarska* – wystawa zorganizowana pierwotnie w 1985 w Norymberdze, dzięki staraniom różnych muzeów bawarskich, a będąca prezentacją współczesnej akwaforty barwnej, na której znalazły się prace artystów bawarskich wykonane w latach 1963-1985, pokazujące różne style i tendencje współczesnej grafiki – hiperrealizm, pop-art., abstrakcję aluzyjną, groteskę, realizm, symbolizm, a także różne tematy: pejzaż, martwą naturę, portret, akt, sceny alegoryczne. Kolejna ekspozycja to *Europa – exlibris*, wystawa prac konkursowych pokazanych najpierw w Niemczech (Passau, Norymberga) potem w Danii (Frederikshaven), będąca plonem międzynarodowego konkursu współczesnego ekslibrisu, którego tematem był mit o porwaniu Europy – córki Agenora, przez Zeusa przemienionego w byka. W konkursie tym wzięli udział także artyści polscy, m.in. Zbigniew Dolatowski i Janusz Halicki. Z kolei Muzeum Narodowe w Kielcach zorganizowało w Norymberdze wystawę *Stefan Mrożewski. Grafika ze zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach*,

na której zaprezentowano 55 rycin, w tym zarówno grafikę ilustracyjną do wybitnych dzieł literatury światowej (*Don Kichote*, *Boska Komedia*, *Parsifal*, *Legendy Warszawy*, *Boska Komedia*, *Piękna i Bestia*), jak i portrety; wystawę i jej katalog przygotowała Marta Pieniążek-Samek.

Ważnym dokonaniem wystawienniczym była prezentowana w 1992 r. wystawa *Wokół secesji*, której Dział Rycin był współorganizatorem; obiekty na niej pokazane pochodziły z Muzeum Narodowego w Krakowie i ze zbiorów własnych. Po raz pierwszy zaprezentowano w Kielcach powstałe przed 1900 r. prace autorstwa najwybitniejszych twórców francuskich – Henri Toulouse-Lautreca, Pierre’a Bonnard, Maurice’a Denisa, czy Paula Gauguina. Ponadto pokazano 12 plakatów ulicznych (ta forma plastyczna zapoczątkowana i rozpowszechniona przez Toulouse-Lautreca, bardzo szybko przyjęła się i w Polsce, a ich autorami byli znani artyści) – wśród nich znalazły się tu zarówno te najsłynniejsze, zapowiadające wystawy Towarzystwa Artystów Polskich „Sztuka”, autorstwa Teodora Axentowicza czy Wojciecha Weissa, jak i imprezy kulturalne i handlowe, czy też reklamujące np. sklepy (sklep handlujący papierosami i tutkami M. Paschalskiego w Krakowie plakat autorstwa Karola Frycza). Ciekawy zespół stanowiły litografie wchodzące w skład *Teki Melpomeny* wydanej w 1904 r., czy plakaty, druki ulotne związane z imprezami organizowanymi przez kabaret „Zielony Balonik” działający przy słynnej krakowskiej kawiarni Jama Michalikowa, wspaniale oddające klimat świata artystycznego Krakowa.

Kolejną wystawą interdyscyplinarną, w której znaczący udział miał Dział Rycin, była przygotowana w 1993 r., ekspozycja *Sztuka niemiecka. Polska kolonia artystyczna w Monachium*. W jej ramach zaprezentowano 53 grafiki w obszernym wyborze zarówno chronologicznym – od XVI do XIX w., jak i tematycznym – sceny alegoryczne, mitologiczne, religijne, historyczne, portrety i widoki miast, wykonane w technikach miedziorytu, akwaforty, stalorytu, mezzotinty i litografii. Najstarszą wśród pokazanych grafik była *Minerwa wprowadzająca malarstwo do grona Sztuk Wyzwolonych* Aegidiusa Sadelera z 1592 r., liczną grupę stanowiły grafiki artystów augsburskich z „dynastii” graficznych Kilianów i Rugendasów, wśród poloników zaś portrety Stefana Batorego, Jana III Sobieskiego, Jana Zamoyskiego, kardynała Jerzego Radziwiła, biskupów: Andrzeja Załuskiego Jana Lipskiego; zasadniczy trzon wystawy stanowiła jednak XIX-wieczna grafika reprodukcyjna. Wystawie towarzyszył folder, którego część poświęconą grafice opracowała dr Marta Pieniążek-Samek.

W 1996 r. Dział Rycin wziął udział w zorganizowaniu wielkiej, ogólnopolskiej wystawy *Sztuka niemiecka 1450-1800 w zbiorach polskich*, do której przygotowania – kwerenda przeprowadzona w wielu polskich placówkach muzealnych, zarówno państwowych, jak i prywatnych (muzea kościelne), opracowanie scenariusza, oraz przygotowanie katalogu trwały już od 1994 r. W ramach tej ekspozycji pokazano najcenniejsze grafiki znajdujące się w polskich kolekcjach, a wykonane przez najwybitniejszych twórców nie tylko niemieckiej, także światowej grafiki: XV-wieczne ryciny Mistrza Pasji Norymberskiej czy Hansa Schaufefeina (*Ukrzyżowanie*), unikalne miedzioryty Martina Schongauera (m.in. *Matka Boska koronowana przez anioły*, *Boże Narodzenie*, *Gryf* czy *Wielkie Niesienie Krzyża*), najznakomitsze prace Albrechta Dürera (w tym ryciny z cyklu *Mała Pasja*, bezcenne pojedyncze grafiki, takie jak choćby: *Matka Boska z Dzieciątkiem i matką*, *Łażnia*, *Cztery wiedźmy*, *Nemesis*, a przede wszystkim trzy miedzioryty mistrzowskie: *Rycerz*, *śmierć i diabeł*, *Św. Hieronim w pracowni*, *Melancholia*, niezwykle rzadki

drzeworyt trójbarwny Hansa Baldunga Griena (*Sabat czarownicy*), drzeworyty Lucasa Cranacha Starszego (w tym *Turniej I i II*, *Pokuta św. Jana Chryzostoma*, *Grzech pierworodny* czy portrety Marcina Lutra), a także prace małych mistrzów XVI wieku (m.in. Albrechta Aldegrevera, Hansa Sebalda i Bartela Behamów, pejzaże Albrechta Altdorfera) oraz grafików XVII (Abrahama Hogenbergha, portrety królów polskich Lucasa i Wolfganga Kilianów, pierwsze mezzotinty Ludwiga von Siegen) i XVIII stulecia (m.in. Martina Bernigerotha, Johanna Eliasa Ridingera, Johanna Eliasa Nilsona, Christiana Wilhelma Ernsta Dietricha, Bernarda Vogla).

W tym samym, 1996 roku, już po raz drugi prezentowane były w kieleckim muzeum akwaforty i rysunki Rue van Rossema. Wystawa ta została krótko omówiona w kronice muzealnej w 20. tomie „Rocznika Muzeum Narodowego w Kielcach”; ekspozycji towarzyszył niewielki katalog autorstwa ówczesnego dyrektora muzeum, Alojzego Obornego.

Kolejną wystawą, której aranżacją zajmował się Dział Rycin, była *Grafika niemiecka XX w. ze zbiorów Muzeum Höxter-Corvey*, stanowiąca przegląd kierunków stylowych i tendencji estetycznych obecnych w sztuce niemieckiej ostatnich stu lat, poczynając od twórców nawiązujących do impresjonizmu (M. Liebermanna i L. Ury'ego), poprzez sztukę secesji (C. Thiemann), symbolizm (K. Schmoll, F. Stuk), kilkanaście drzeworytów przybliżyło twórczość ekspresjonistów, artystów nawiązujących do kultury „egzotycznej” i ludowej, oraz sztuki gotyckiej związanych z ugrupowaniem „Die Brücke” i „Der Blade Reiter” (E. Barlach, M. Beckmann, O. Kokoschka), grafików z kręgu tzw. „Nowej Rzeczywistości” (G. Grosz), twórców związanych z Bauhausem (G. Arntz, L. Feininger), przedstawicieli nurtu abstrakcji geometrycznej (J. Albers); najnowsze tendencje w grafice związane z hiperrealizmem, oparte o fotografię, prezentowały zaś prace m.in. R. Riedigera i J. Trippa. Przygotowano też trzy wystawy, które eksponowane były w Miejskiej Galerii Sztuki w Częstochowie: *Kościoty zamki i pałace dawnej Rzeczypospolitej w grafice polskiej XIX i XX wiek*, *Grafika polska około 1900 r.* (m.in. *Album widoków historycznych Polski* Napoleona Ordy, *Motywy architektury polskiej* Jana Gumowskiego, *Teka Kraków* i *Teka Melpomeny*).

W 1997 r. zorganizowana została kolejna wystawa ze zbiorów Muzeum Höxter-Corvey – tym razem była to prezentacja rycin znanego XVIII-wiecznego niemieckiego rytownika specjalizującego się w przedstawieniach zwierząt, Johanna Eliasa Ridingera (1698-1767), którą to ekspozycję udostępniono następnie czterem muzeom: Muzeum Historycznemu we Wrocławiu, Muzeum w Raciborzu, Muzeum Okręgowemu w Nowym Sączu i Muzeum Narodowemu Ziemi Przemyskiej w Przemysłu.

W 2003 r. Dział Rycin przygotował wystawę grafiki Leszka Wyczółkowskiego, współczesnego artysty na stałe mieszkającego w Toronto. Zaprezentowano na niej 64 grafiki z lat 1991-2002, wykonane w starych technikach: akwafortcie i akwatinie, zasadniczo inspirowane naturą – jest to jednak *natura uporządkowana, bogata w metaforyczne znaczenia, zamknięta w najprostszych – równie głęboko symbolicznych – formach geometrycznych* (omówienie ekspozycji w: *Raport 2003*). Komisarzem wystawy była dr Marta Pieniążek-Samek, zaś katalog opracował Leszek Wyczółkowski. Kolejną wystawą, na której Dział Rycin prezentował znaczną ilość obiektów, oraz uczestniczył w jej aranżacji, była zorganizowana w 2006 roku wystawa *Motywy mitologiczne w sztukach plastycznych*.

W 2008 r. ówczesnemu kierownikowi Działu Joannie Kaczmarczyk, powierzono przygotowanie wystawy *Donatorzy MNKi*, na której zaprezentowano wybór

najcenniejszych darów, jakie trafiły do muzealnych kolekcji (znajdujących się obecnie we wszystkich działach i oddziałach muzeum) od początku jego istnienia. Na ekspozycję składało się ok. 1200 eksponatów, bogato prezentowana była także grafika, w tym z kolekcji Ludwika Wiktora Kielbassa z Sudołu, dar Ireny i Marianna Ney-Bigo, Janiny i Andrzeja H. Mrożewskich, liczne prace pojedynczych donatorów oraz dary autorskie. Wystawie towarzyszył obszerny katalog pod redakcją kuratora wystawy.

Ostatnią wystawą, w której licznie prezentowana była grafika, a Dział współuczestniczył w jej przygotowaniu była wystawa jubileuszowa – *Najcenniejsze zabytki MNKi* (kuratorzy Anna Kwaśnik-Gliwińska i Tadeusz Kosiński; październik 2008 - styczeń 2009). Znalazła się na niej grafika począwszy od XVI w. aż do współczesności.

Na zakończenie wspomnieć należy ludzi, którzy przez lata pełnili pieczę nad zbiorami, opracowali je pod względem naukowym, byli autorami scenariuszy wystaw, katalogów z nimi związanych oraz publikacji naukowych, dotyczących zarówno zbiorów muzealnych, jak i innych tematów.

Jak już wspomniano wcześniej, Dział Rycin powstał w roku 1982, a jego kierownikiem została wówczas Wiesława Ozdoba-Kosierkiewicz, historyk sztuki, zatrudniona uprzednio w Dziale Sztuki. W oparciu o archiwalne już karty katalogu naukowego można stwierdzić, że znaczna część zbiorów graficznych, zanim doszło do wyodrębnienia Działu Rycin, została przez nią właśnie opracowana, ona też była autorką pierwszego i jedyne dotychczas katalogu *Grafika polska ze zbiorów Muzeum Narodowego Kielcach*, wydanego w roku 1986 jak i katalogów wystaw, m.in.: *Ikonoografia zabytków Kielecczyny w grafice czy artykułów i omówień nabytków działu*, publikowanych w muzealnym Roczniku. Można dodać, że obecnie trwają prace przygotowawcze do wydania kolejnych części katalogu zbiorów, obejmujących grafikę pozyskaną do Działu Rycin po 1980 r. (uzupełnienie katalogu grafiki polskiej) oraz grafikę obcą.

Po odejściu w roku 1990 na emeryturę W. Ozdoby-Kosierkiewicz, kierownikiem Działu Rycin została Marta Pieniążek-Samek, również historyk sztuki. W latach 1991-1992 sporządzony został nowy inwentarz, opracowano całość zbiorów w komputerowym systemie MONA, wymieniono większość kart katalogu naukowego. Jak to zostało wspomniane wcześniej, lata 90. XX w. odznaczały się znaczną liczbą organizowanych przez Dział wystaw czasowych eksponowanych zarówno w Muzeum Narodowym w Kielcach, jak i użyczanych do innych placówek muzealnych w kraju i za granicą. Dr Marta Pieniążek-Samek jest też autorką wielu artykułów i opracowań dotyczących zarówno zbiorów graficznych, jak i poświęconych historii architektury polskiej XVII wieku, sztuce Kielc i regionu świętokrzyskiego czy nowożytnemu mecenatowi artystycznemu. Ponadto w latach 1987-1997 w Dziale zatrudniona była Ewa Polit; od roku 1997 jest to Dział jednoosobowy.

Od października 2005 r. funkcję kierownika Działu pełni Joanna Kaczmarczyk.

GRAPHICS

The collection of Graphics Department includes 3519 objects (2725 graphics, 611 drawings and 183 wood blocks). Main part of the collection consists of works by Polish artists or foreign ones but active in Poland. There are also many examples of foreign graphics: more than 300 French works, almost 200 German, about 140 Italian and smaller groups of Austrian, English, Netherlands and Flemish. They are original and reproductive works. The oldest works come from the end of the 16th century: *Minerva introducing painting to Liberal arts* by A. Sadeler II and *Portrait of Cardinal Jerzy Radziwiłł* by J. Hogenbergh. Among the 17th-century drawings worth mentioning are: *Portrait of Jerzy Ossoliński* by W. Hondius, or *Portrait of Daniel Dilgerus* by J. Falcka, *Jerzy Ossoliński entering to Rome 1633* by St. Della Bella, *Conflictus inter Svecos et Lithuanos* by E. Dahlberg, *Portrait of Jan Zamojski* by D. Custos, or Cracow views by E. Löffler and M. Merian The Older. The 19th-century graphics include landscapes, old buildings, portraits, genre scenes among others made by G. Berendt, H. Aschenbrenner, W. Walkiewicz, M. Fajans, A. Misierowicz (*Album of historical Polish landscapes* according to drawings by N. Orda), J. Cegliński, K. W. Kielisiński, J. F. Piwarski. Very interesting are works from the turn of the 19th and 20th century, including works by artists connected with Young Poland, F. S. Jasiński, J. Pankiewicz, J. Stanisławski, J. Mehoffer, A. Procajłowicz, K. Frycz, W. Wojtkiewicz, F. Jabłczyński, L. Wyczółkowski, W. Weiss and K. Brandl. Graphics from the inter-war period and occupation are represented by: wood engravings by W. Skoczylas, E. Bartłomiejczyk, T. Cieślewskiego the son, P. Steller, Z. E. Fijałkowska, T. Kulisiewicz, W. Chomicz; lithography by J. Kanty Gumowski, L. Wyczółkowski, etching by J. Rubczak, J. Hoppen and quite huge set of works by S. Mrożewski, including illustrations to the outstanding world literature; in 2007 the collection was enriched by a group of 180 wood blocks. Other group is drawings, among others 100 works by R. Hadziewicz, including studies to altar paintings, interesting in the iconographic terms views of Chęciny, Cracow and Silesia by F. P. Usener, about 200 drawings by R. Prauss, 39 works by S. Żechowski and single drawings by F. Kostrzewski, F. Żmurko, T. Kulisiewicz or E. Dwurnik. The collection of Polish graphics and modern drawing embraces works by artists from Warsaw, Cracow, Katowice, Gdańsk or Łódź, including post-war works by mentioned above S. Mrożewski and Z. E. Fijałkowska, and K. Srzednicki, M. Wejman, J. Gaj, J. Panek, K. Skórczewski, J. Gielniak, J. Lebenstein. Graphics Department has also graphics by Kielce artists, among others H. Papierniak J. Trzcińska, W. Kuternoga, A. Płoski.